

punitrices virtutes, (1) quæ facturæ sunt impiorum, hic per aquilas denotantur. *Augustinus* de Conf. Evang. (Lib. 2. cap. 77.) Hæc autem quæ Lucas hic ponit (non in eo sermone

in quo *Matthæus*) vel recordatur præceptum, ut prius commemoraret quæ post à *Deo* dicta sunt; vel bis à domino dicta facit intelligi.

(1) *Al.* quæ fracturæ (item futuræ) sunt. *Sic* *Autem* legit *Nicolai*: vel punitrices virtutes, quæ volubunt ad impios, hic per aquilas denotantur.

CAPUT XVIII.

(a) **D**icebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere, dicens: Iudex quidam erat in quadam civitate qui Deum non timebat, & hominem non reverebatur. Vidua autem quædam erat in civitate illa, & veniebat ad eum dicens: Vindica me de adversario meo. Et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se: Et si Deum non timeo, nec hominem revereor, tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam ne in novissimo veniens fugillet me. *Ait* autem Dominus: audite quid iudex iniquitatis dicit. Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die, ac nocte, & patientiam habebit in illis? Dico autem vobis, quia cito faciet vindictam illorum. Verumtamen Filius hominis veniens putas inveniet fidem in terra?

(b) Dixit autem & ad quosdam qui in se confidebant, tamquam iusti, & aspernabantur ceteros, parabolam istam, dicens: Duo homines ascenderunt in templum ut orarent, unus pharisæus, & alter publicanus. Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus. *Jejuno* bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Et publicanus à longe stans, nolebat nec oculos ad cælum levare; sed percutiebat pectus suam, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Amen dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo: quia omnis qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur.

(c) *Afferbant* autem ad illum infantes, ut eos tangeret: quod cum viderent discipuli, increpabant illos. *Iesus* autem convocans illos dixit: Sinite parvulos venire ad me, & nolite vetare eos: talium est enim regnum Dei. Amen dico vobis, quicumque non accipit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud.

(d) Et interrogavit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciendo vitam æternam possideo? Dixit autem ei *Iesus*: Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi solus Deus. Mandata nostri: non occides, non mœchaberis, non furtum facies, non falsum testimonium dices; honora patrem tuum, & matrem tuam. *Qui* ait: Hæc omnia custodivi à juventute mea. *Quo* auditu *Iesus* ait ei: Adhuc unum tibi deest. Omnia quæcumque habes vende, & da pauperibus; & habebis thesaurum in cælo; & veni, sequere me. His ille auditis contristatus est, quia dives erat valde.

(e) Videns autem *Iesus* illum tristem factum, dixit: quam difficile qui pecunias habent in regnum Dei intrabunt! Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei. Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest salvus fieri? *Ait* illis: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. *Ait* autem Petrus: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. *Qui* dixit eis: Amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios, aut agros propter regnum Dei, & non recipiat multo plura in hoc tempore, & in sæculo futuro vitam æternam.

(f) Assumpsit autem *Iesus* duodecim, & ait illis: Ecce ascendimus Hierosolymam & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de Filio hominis. Tradetur enim Gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur; & postquam flagellaverint occident eum; & die tertia resurget. Et ipsi nihil horum intellexerunt; & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur.

(g) Factum est autem, cum appropinquaret Hierico, cæcus quidam sedebat secus viam, mendicans; & cum audiret turbam præterentem, interrogabat quid hoc esset. *Dixerunt* autem ei, quod *Iesus* Nazarenus transiret. Et clamavit dicens: *Jesu* fili David, miserere mei. Et qui præibant increpabant eum ut taceret: ipse vero multo magis

clamabat: *Fili* David, miserere mei. Stans autem *Iesus*, iussit illum adduci ad se. Et cum appropinquaret, interrogavit illum, dicens: Quid tibi vis faciam? Et ille dixit: Domine, ut videam. Et *Iesus* dixit ei: Respice: fides tua te salvum fecit. Et concessim vidit, & sequebatur illum, magnificans Deum; & omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo.

(a) **T**heophylactus (in princ. Comment.)

Postquam ærumnarum, & periculorum Dominus meminit, subdit horum remedium, quod est oratio iugis, & præmeditata: unde dicit: Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere. *Chrysostomus*. Qui te redemit, quid te facere voluit demonstravit. Non vult te cessare à precibus; vult te beneficia meditari dum peris; vult te rogando accipere quod benignitas desiderat impertiri. Nec unquam oranti beneficia denegat qui ut orantes non deficiant, sua pietate instigat. Horrimenta Domini libenter admitte: quod præcepit, velle debes; nolle, si ipse Dominus prohiberet. Denique considera quanta est tibi concessa felicitas, orationibus fabulari cum Deo, quod desiderat postulare; qui & si verbis silet, tamen beneficiis respondet: non aspernatur quod peris, non tædet, nisi forte tacueris. *Beda* (cap. 71. in Luc.) Dicendum est autem, eum semper orare, qui canonicis horis rogare non desistit; aut omnia quæ justus secundum Deum gerit, & dicit, ad orationem sunt reputanda. *Augustinus* de Quæst. Evang. (Lib. 2. quæst. 45.) Parabolam autem Dominus, aut secundum similitudinem ponit, sicut de generatore, qui cum duobus debitoribus donasset quod debebat, ab eo plus dilectus est cui plus donavit; aut de ipsa similitudine aliquid probat, veluti est illud, quod, si fenum agris, quod hodie est, & cras in elibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos, modicæ fidei? *Matth.* 6. Hic ergo iniquus iudex non ex similitudine, sed ex dissimilitudine adhibitus est, de quo subditur: *Iudex* quidam erat in quadam civitate qui Deum non timebat, & hominem non reverebatur. *Theophylactus* (super Qui Deum non timebat, nec hominem reverebatur.) Vide, quod impudentem erga homines esse, gravius est mali indicium: Deum enim quam plures non timent, atque humano cohibent pudore, & ideo minus peccant; cum vero sit aliquis impudens etiam quo ad homines, tunc excrescit cumulus vitiatorum.

Sequitur: *Vidua autem quædam erat in illa civitate.* *Augustinus* (de Quæst. Evang. Lib. 2. quæst. 45.) Ista vidua potest habere similitudinem Ecclesie, quæ desolata videtur donec veniat *Iesus*.

(1) *Al.* curam electi Dei. (2) *Nicolai* substituit contra.

niat Dominus, qui nunc in secreto curam ejus gerit. Sed quia sequitur: *Et veniebat ad eum dicens: vindica me de adversario meo. Et nolebat per multum tempus: hic monet* (1) cur electi Dei se vindicare deprecantur, quod etiam in Apocalypsi Joannis de martyribus dicitur; cum aperitissime moneamur ut pro nostris inimicis, & persecutoribus oremus. Intelligendum est autem eam vindictam esse iustorum ut omnes mali pereant. Pereunt autem duobus modis, aut conversione ad iustitiam, aut amissa per supplicium potestate. Itaque si omnes homines converterentur ad Deum, diabolus tamen remaneret in sæculi sine damnandus; quem fidem cum iusti videre desiderant, non absurde vindictam desiderare dicuntur. *Cyrillus*. Vel aliter. Quoties nobis ab aliquibus irrogantur offensæ, tunc gloriosam esse putabimus oblivionem malorum; quoties vero aliquid (2) ad ipsam Dei gloriam peccant, contra dogmatis divini ministros bellant, tunc Deum adimus postulantes subdium, & exclamantes contra impugnantes gloriam ejus. *Augustinus* de Quæst. Evang. (Lib. 2. quæst. 45.) Apud inquisitum ergo iudicem usque ad effectum implendi desiderii valuit trahere perseverantia deprecantis: unde sequitur: *Post hæc autem dixit intra se: Ego Deum non timeo, neque hominem revereor, tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in novissimo veniens fugillet me.* Multo igitur certiores esse debent qui Deum perseverantem rogant, fontem iustitiæ, atque misericordiæ: unde sequitur: *Ait autem Dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicat. Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte; & patientiam habebat in illis? Theophylactus* (super Quia molesta est mihi hæc.) Quasi dicat: Si iudicem imbutum quolibet scelere demulsi assiduitas, quanto magis patrem misericordiæ Deum flectemus ad pietatem orando? Unde sequitur: *Dico autem vobis, quia cito faciet vindictam illorum.* Tentaverunt autem quidam subtilius hanc indagare parabolam: dicunt enim viduam esse quamlibet animam quæ pristinum virum, scilicet diabolum, excludit, ob hoc ei adversantem quod accedit ad Deum iustitiæ iudicem; qui neque Deum timeat, nam ipse solus est Deus; sed nec veretur hominem, non

magnanimitatem in virtutem erecta. Talis autem animi celsitudo est eminentia in tristitia, terrenorum contemptus, conversatio in caelis: & videtur huiusmodi mentis sublimitas eandem habere differentiam ad elationem quam arrogantia parit, quam habet corpulentia corporis bene dispositi ad inflationem carnis cum ex hydropisi tumet. *Chrysostomus*. Hæc igitur fastus inflatio ab ipsis caelis potest deprimere non caventem; humilitas vero & ab ipsa abyssu reatum hominem sublimare: hæc enim præ phariseo publicanum salvavit, latronem ante Apostolos in paradysum duxit; illa vero etiam incorpoream ingressa est potestatem. Ceterum si iuxta delicta humilitas tam facile currit (1) ut superbiam iustitiæ transeat; si iustitiæ conjunctionis eam, quomodo non ibit? Assistet ipsa tribunali divino in medio Angelorum cum fiducia multa. Rursus si fastus conjunctus iustitiæ eam deprimere (2) potuit; si conjunctus sit peccato, in quantum gehennam detrueret? Hoc dico, non ut negligamus iustitiam, sed ut fastum vitemus. *Theophylactus* (hoc loco.) Sed forsitan mirabitur aliquis, quomodo phariseus, cum pauca verba suæ laudis protulerit, condemnatur; Job, vero, cum plurima fuderit, coronatur. Hoc scilicet quod phariseus talia dicebat criminando alios; nulla ratione cogente; Job vero urgentibus eum amicis, & pressuris prementibus coactus est proprias virtutes referre ad (3) Dei gloriam, ne homines desideret ad protectu virtutis. *Beda* (cap. 62. in Luc.) Typice autem phariseus est populus Judæorum, qui ex justificationibus legis extollit merita sua; publicanus vero Gentilis est, qui longe à Deo positus, constitetur peccata sua; quorum unus superbiendo recessit humiliatus, alter lamentando appropinquavit meruit exaltatus.

(c) *Theophylactus* (super *Jesus convocans*) Post prædicta, humilitatem Dominus docet per ea quæ fecit, non repellens, sed (4) gratanter parvulos admittens: unde dicitur: *Asserebant autem ad illum infantes, ut eos tangeret. Augustinus* de Verb. Dom. (serm. 36.) Cui afferuntur tangendi nisi Salvatori? Sed si Salvator est, salvandi offeruntur illi qui venit salvum facere quod perierat. Ubi isti perierant, quantum ad ipsos pertinet innocentes? Sed secundum Apostolum Rom. 5. pet. unum hominem intravit peccatum in orbem, terrarum. Veniant ergo parvuli, ut lan-

(1) P. *Nicolajus* habet superbiam iustitiæ junctam. (2) Al. potuisset & mox convictus pro conjunctus, & quamdam pro quantam. (3) Al. omittitur Dei. (4) Al. graviter. (5) Al. virtutis. (6) *Legit*, forte melius, *Nicolaj* referre non audeant, scortari ignerent. (7) *Ex edit*. P. *Nicol.* (a) In Regulis brevioribus ad interrogat. 277.

guidi ad medicum, perdit ad redemptorem. *Ambrosius* (Lib. 8. in Luc. cap. de resp. Jesu.) Durum autem aliquibus videri potest quod discipuli Dominum infantulos adire prohibebant: sequitur enim: *Quod cum viderent discipuli, increpabant illos. Ubi vel mysterium intelligas, vel affectum. Neque enim hoc invidia, aut in pueros mentis asperitate faciebant; sed sedula (5) servitutis obsequia Domino deferebant, ne comprimeretur à turbis. Respondea quippe est utilitas nostra ubi divinitus injuria est. In mysterio autem, quia prius salvati populum Judæorum, ex quo secundum carnem nati fuerant, gestiebant. Sciebant quidem mysterium, quod utriusque populi vocatio deberetur: nam & pro Chanana muliere supplicaverunt; sed fortasse adhuc ordinem nesciebant: unde sequitur: *Jesus autem convocans eos dixit: Sinite parvulos venire ad me, & nolite vetare eos: talium est enim regnum Dei.* Non ætas præfertur ætati: alioquin obesset adolescere. Cur ergo pueros dicit aptos esse regno caelorum? Fortasse quia malitiam nesciant, fraudare non noverint, (6) referre non audeant, scrutari ignorent, opes, honorem, ambitionem non appetant. Sed non ignorare ista virtus est, sed contemnere: non enim virtus est non posse peccare, sed nolle. Non igitur pueritia, sed æmula puerilis simplicitatis bonitas designatur. *Beda* (cap. 73. in Luc.) Unde signanter dicit, *Talium*, non istorum, ut ostenderet non ætatem regnare, sed mores; & his qui similem haberent innocentiam, & simplicitatem, præmia repromitti. *Ambrosius*. Denique hoc salvator expressit dicens: *Amen dico vobis: quicumque non acceperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud.* Quis puer imitandus est Apostolis Christi, nisi de quo *Esaias* 9. dixit: *Puer natus est nobis;* & qui, cum malediceretur, non maledicebat: *1. Petr. 2.* Itaque in pueritia est quedam venerabilis morum senectus, & in senectute innocens pueritia. *Basilius*. (a) Suscipiemus autem regnum Dei ut puer, si dispositi fuerimus erga doctrinam Domini ut puer in disciplina, nequaquam contradicens; neq; disputans cum magistris, sed credibiliter, & obedienter imbibens documenta. *Theophylactus*. Gentilium ergo sapientes querentes sapientiam in mysterio, quod est regnum Dei, nec volentes hoc absque fide syllogistica probationis admittere, merito exclusi sunt ab hoc regno.*

(d) *Beda* (cap. 74. in Lucam.) Audierat

principes quidam à Domino, tantum eos qui puerorum vellent esse similes, regnum Dei intraturos; atque ideo poscit sibi non per paradysum, sed palam, quibus operum meritis vitam æternam consequatur, exponi: unde dicitur: *Et interrogavit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciendo vitam æternam possidebo?* *Ambrosius* (Lib. 8. in Luc. cap. de resp. Jesu ad interrog.) Tentator princeps dicit magistrum bonum dixit: qui Deum bonum dicere debuisset: nam licet in divinitate bonitas sit, & in bonitate divinitas, tamen ad dendo: *Magister bone*, in portione bonum dixit, non in universitate: nam Deus in universitate bonus homo ex parte. *Cyrillus*. (a) Prætarit autem se Christum capere, dum vituperaret Mosaicum præceptum, introduceret vetero sua statuta. Accedit ergo ad magistrum, & bonum eum nancupans, dicit se velle doceri. Quia (1) ergo tentative quærebat, qui apprehendit sapientes in astutia sua, convenienter ei respondet: nam sequitur: *Dixit autem ei Jesus: Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi solus Deus.* *Ambrosius* (ubi supra.) Non bonum se negat, sed Deum designat. Bonus quidem non est, nisi plenus bonitatis. Quod si quem moveat, quia nemo bonus, moveat & illud nisi Deus. Quod si à Deo Filius non excipitur, utique nec à bono Christus excipitur: nam quomodo non bonus ex bono natus? Arbor enim bona fructus bonos facit: *Matth. 7.* Quomodo non bonus, cum bonitatis suæ substantia ex Patre assumpta non degeneravit in Filio, quæ non degeneravit in Spiritu? Spiritus tuus (inquit *Psal.* 142.) bonus deducet me in terram rectam. Quod si bonus Spiritus (2) qui accepit à Filio, bonus utique & ille qui tradidit. Itaque quia legisperitus est iste qui tentat, sicut in libro alio demonstratur, (3) ei bene dixit: *Nemo bonus nisi unus Deus: admoneret, quia scriptum est Deut. 6. Non tentabis Dominum Deum tuum; sed magis confiteretur Domino, quoniam bonus.* *Chrysostomus* (hom. 64. in Matth.) Vel aliter, *Avarum quidem dicere hunc principem non vereror: nam hoc Christus ei improperat; (4) tentatorem autem minime. Titus.* Ergo cum dicit: *Magister bone, quid faciendo vitam æternam possidebo?* (5) idem esse potest dicat: *Bonus es; dignare me responso in eo quod quæro: doctus sum vetus testamentum, te tamen*

præstantiorem video non profitentem terram, sed prædicantem regnum caelorum? Die ergo mihi, quid faciendo vitam æternam potero possidere? Intentionem igitur intendens respondet, quia fides est via ad opera, cum dixisset ille, *Quid faciam?* hæc questionis ostensa in hostiam fidei eum dicit: *Quid si quis interrogaret medicum? Quid comedam? & ille ostendisset quæ deberent cibum præcedere: & ides eum ad Patrem remittens dicens: Quid me dicis bonum? non quod ipse bonus non esset: erat enim bonum ex bono Patre germens: bonus boni filius.* *Augustinus* de *Coel.* Evang. (Lib. 2. cap. 63.) Potest autem videri distare (6) aliquod quod secundum *Matthæum* cap. 7. dicitur: *Quid me interrogas de bono? quod ad illud magis referri potest quod ait illud quærens: Quid boni faciam?* Ibi enim & bonum nominavit, & interrogatio est: Commodissime (7) ergo intelligitur utriusque dictum, *Quid me dicis bonum?* & *Quid me interrogas de bono?* quod ad illud magis referri potest. Denique postquam dedit cognitionem fidei, subiungit *Mandata nra*, quasi dicat: *Quando prius Deum noveris, tunc optime quæres quid facias.* (8) *Chrysostomus*. Expectante autem principe audire Christum dicentem: *Recedas à mandatis Mosais, & meis attende, ad Mosaicam eum mittit: unde sequitur: Non occides, non machaberis.* *Theophylactus* (super *non occides, non machaberis*) Primo quidem lex ea corrigere ad quæ facilius labimur, ut machari, cuius incentivum est intrinsicum, & naturale, & occidere, quia immanis bellia furor; sed furium, & falsi testimonii culpam raro contingit incurere. Sed & graviora illa existunt; & ideo secundario furum, & falsum testimonium ponit, ut rarius (8) fallentia, & leviora: sequitur enim: *Non furium facies, non falsum testimonium dices.* *Basilius*. (c) Non est autem intelligendum fures esse solum furum incitatores, vel latrocinantem in balneis; sed & si qui duces legionum statuti, vel commissio sibi regimine civitatum, aut gentium hoc quidem furum tollunt, hoc vero viæ publice exigunt. *Titus*. Sed videas in non agendo præcepta consistere: quoniam si mtehatius non fueris, castus est; si non fueris, benevolus; si falso non testeris, veridicus. Attendite virtutem jam facilem per bonitatem statuentis: nam mali fugam ingerit, non boni exer-

(1) *S. Thom.* Oper. Tom. IX. (2) *Al.* qui excepit, item excipit. (3) *Al.* & bene. (4) *Al.* tentator. (5) *Al.* quasi dicat. (6) *Al.* aliud. (7) *Al.* deest, ergo. (8) *Nicolajus* addit homines. *Ex edit*. P. *Nicol.* (a) In Car. Græc. PP. (b) *Cyrillus* æquivalenter tantum, & impliciter; sed expressis Titus paulo aliis verbis in ea parte quam Commodius apparavit; non, sicut prius, *Chrysostomus*. (c) In *Esaiæ* cap. 1. 23. *Principes tui infidelis.*

est enim apud Deum personarum acceptio. Huius igitur viduæ, idest animæ supplicantis, iugiter sibi contra diabolum miseretur Deus, demulcente eum infantia ejus. Postquam autem Dominus docuit quod utendum sit in tempore consumationis oratione pro tunc futuris periculis, subdit: *Verumtamen Filius hominis veniens putas inveniet fidem in terra?* Augustinus de Ver. Dom. (serm. 36.) Dicit autem hoc Dominus de fide quæ perfecta est: ipsa enim vix invenitur in terra. Ecce plena est Ecclesia Dei: quis huc accederet, si nulla esset fides; quis non montes transferret, si plena esset fides? *Beda* (cap. 71. in Luc.) Cum autem omnipotens conditor in forma Filii hominis apparuerit, tanta erit raritas electorum ut non tam ob clamorem fidelium, quam torporem (1) aliorum, totius mundi sit acceleranda ruina. Quod autem Dominus hic quasi dubitative dicit, non dubitat, sed arguit: nam & nos aliquando de rebus quas certas habemus, increpative verbum dubitationis promissus; ut si dicatur servo: Considera, forsitan dominus tuus sum. Augustinus de Verb. Dom. (serm. 36.) Hoc autem Dominus adjicit, ut ostendat quod si fides deficit, oratio perit. Ergo ut oremus credamus, & ut ipsa fides non deficiat oremus. Fides fundit orationem, fusa oratio fidei impetrat firmitatem.

(b) Augustinus de Verbis Dom. (serm. 36.) Quia fides non est superborum, sed humilium, præmissis subiecit parabolam de humilitate, & contra superbiam: unde dicitur: *Dixit autem Et ad quosdam qui in se confidebant tamquam iusti, & spernabant ceteros, parabolam istam. Theophylactus* (super *Et spernabant ceteros.*) Quia enim superbia plus quam aliæ passionis vexat hominum mentes, ideo crebrius de hac monet. Est autem superbia Dei contemptus: quoties enim aliquis non Deo, sed sibi ascribit bona quæ facit, quid est aliud quam Dei negatio? Causa igitur confidentium in seipsis, non autem totum attribuentium Deo, sed ob hoc etiam ceteros contemnentium, parabolam proponit, offendens quod iustitia quamvis hominem approximet Deo, si tamen assumat superbiam, ad infimum (2) dejicit hominem: unde sequitur: *Duo homines ascenderunt in templum ut orarent, unus phariseus, & alter publicanus. Græcus, (a)* Diligentiam quidem orationis docuit nos per viduam, & iudicem; hic autem per phariseum, & publicanum docet nos quomodo sint ei dirigenda precamina, ne

(1) Al. aliorum. (2) Al. dejecit.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Vel Asterius in *Catena Græc. PP.* (b) In *Esaiæ cap. 2.* sive *vis. 2.*

(c) In *Esaiæ ubi supra.*

fit instructuosum orationis negotium. Condemnatus est autem phariseus; cum incaute oraret: nam sequitur: *Phariseus autem stans, hæc apud se orabat. Theophylactus* (hoc loco.) Per hoc quod dicit, *Stans*, elatum ejus animum notat: ipso enim habitu superbissimus videbatur. *Basiliius, (b)* Dicit autem, *Apud se orabat*; quasi non apud Deum, quia ad seipsum redibat per peccatum superbia: sequitur enim: *Deus, gratias ago tibi.* Augustinus de Verbis Domini (serm. 36.) Non reprehenditur, quia Deo gratias agebat, sed quia nihil sibi addi cupiebat. Ergo jam plenus es, jam abundas: non est quare dicas: „Dimitte nobis debita nostra.“ *Mar. 6.* Quis est igitur qui impune oppugnat gratiam, si reprehenditur qui superbe agit gratias? Audiant qui dicunt: Deus me hominem fecit; ego me iustum facio. O peior, & detestabilior phariseo, qui superbe iustum se dicebat, sed tamen inde gratias Deo agebat. *Theophylactus.* Attende autem seriem orationis pharisei. Primo namque dixit quæ ei aberat, deinde subiungit quæ habebat: sequitur enim: *Quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri.* Augustinus de Verb. Dom. (serm. 36.) Diceret saltem, Sicut multi homines. Quid est ceteri homines, nisi omnes præter ipsum? Ego, inquit, iustus sum, ceteri peccatores. *Gregorius 23. Moral. (cap. 7. in novis exemp. 4.)* Quatuor quippe sunt species quibus omnis tumor arrogantium demonstratur, cum bonum aut à semetipsis habere se æstimant; aut si sibi datum desuper credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant; aut certe cum jactant se habere quod non habent; aut despectis ceteris singulariter videri appetunt habere quod habent: unde & phariseus hic honorum sibi operum merita singulariter tribuit. Augustinus de Verbis Domini (serm. 36.) Ecce autem ex vicino publicano majoris erat ei tumoris occasio: sequitur enim: *Velut etiam hic publicanus, quasi dicat: Ego solus sum; iste de ceteris est. Chrysostomus* (in concione de phariseo & publ.) Non enim satiaverat contemptum ejus tota humana natura, sed & publicanum aggressus est. Moderatius autem peccasset, si publicanum accepisset; nunc autem uno verbo & absentes invadit, & vulnera præsentis læcessit. Non est autem gratiarum actio invidia aliorum. Si re gratias Deo, ipse tibi tantum sufficit, nec te ad homines transferas, nec proximum contemnes. *Basiliius, (c)* Discrepat autem elatus à convitiatore sola habitudine: is enim in alios

uti-

nitur conviciis; hic autem se mantis temeritate extollit. *Chrysostomus* (ut supra.) Qui autem aliis convitiatur, sibi, & aliis multa mala facit. Primo enim audientem reddit pejorem: quia si sit peccator, sit lætior, criminis invento collega; si sit iustus, extollitur, per aliena crimina inductus de se magna putaret. Secundo communitatem Ecclesiæ lædit: non enim omnes audientes vituperant eum solum qui peccavit, sed ritui christiano contumelias innectunt. Tertio Dei gloriam blasphemare facit: sicut enim (1) nobis recte agentibus nomen Dei glorificatur, sic nobis peccantibus blasphematur. Quarto eum qui audit vituperia, confundit, impudentiorem eum, & adversarium faciens. Quinto statuit se pœnæ obnoxium, rebus prolatis quæ sibi non conveniunt. *Theophylactus.* Expedi autem non solum declinare à malo, sed etiam agere bonum; & ideo cum dixisset, *Non sum sicut adulteri*, subiungit per oppositum, *Jejunio bis in sabbato.* Sabbatum hi dicebant hebdomadam ab ultima die quietis. Jejunabant enim pharisei secunda, & quinta feria. Sic igitur jejunia objecit contra passionem adulterii: nam ex voluptate est lascivia. Rapacibus vero, injustis opposuit decimarum solutionem: sequitur enim: *Decimas de omnium quæ possideo*; quasi dicat: Adeo rapinas, & nequicias refugio in etiam mea conturbam. *Gregorius 19. Moral. (cap. 22. vel in antiq. codd. 17. super illud Job 29. „Justitia induit sum.“)* Ecce civitatem cordis sui insidiantibus hostibus per electionem aperuit, quam frustra per jejuniis, & orationem clausit. Incautum munita sunt cetera, cum locus unus, de quo hosti pater aditus; munitus non est. Augustinus de Verb. Dom. (ubi supra.) Quære autem in verbis ejus: nihil invenies quod Deum rogerit: ascendit quidem orate, noluit Deum rogare, sed se laudare, & roganti insultare. Publicanum pietas cordis conscientia removebat, sed pietas applacabat: unde sequitur: *Et publicanus à longe stans notabat nec oculos ad caelum levare.* Theophylactus super *Publicanus stans à longe.* Quamvis autem publicanus stetit dicatur, distabat tamen à phariseo tam verbis quam habitu, necnon & corde contrito: nam verebatur oculos levare in caelum, censens indignos visionis supernæ eos qui maluerunt bona terrena spectare, & querere: necnon & pectus tundeat: unde sequitur: *Sed percutiebat pectus suum*, eor quodammodo pungens causa cogitationum pravarum,

(1) Al. omittitur nobis. (2) Al. propitiationem. (3) Al. eos. (4) Al. vult sibi diabolus observare, &c. (5) Legit Nicolai non propriis viribus, sed virtute humilitatis conjunctæ.

EX EDIT. P. NICOL. (a) De incomprehensibili Dei natura hom. 51. (b) In *Esaiæ cap. 2.* seu *vis. 2.*

necnon & excitans ut dormitans: unde non aliud quam Deum (2) propitiatorem petebat: sequitur enim: *Dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori.* Chrysostomus (ut supra.) Audit quia non sunt velut hic publicanus, nec indignatus est, sed compunctus: detexit ille vulnus, querit hic medicinam. Nemo igitur illud frigidum proferat verbum, Non audeo, pudorofus sum, non possum aperire (3) os. Talis reverentia est diabolica: (4) vult enim diabolus obserare tibi fores accessus ad Deum. Augustinus de Verb. Dom. (serm. 36.) Quid igitur miraris si Deus ignoscit, quando ipse agnoscit? De longinquo stabat; Deo tamen appropinquabat, & cum Dominus de prope attendebat: „excelsus enim Dominus, & humilia respicit.“ *Psal. 137.* nec oculos ad caelum levabat ut respiceret: tremebat conscientia, spes sublevabat; percutiebat pectus suum, pœnas de seipso exigebat: propterea Dominus consentiri percutiebat. Audisti superbum accusatorem, audisti humilem reum: audi nunc iudicem dicentem: *Amen dico vobis: descendit hic justificatus in domum suam ab illo.* Chrysostomus (a) (hom. ut supra.) Geminis aurigas, & duas vigas in stadio positas sermo præfrens proponit: in altera peccatum, & humilitatem; & vides bigam peccati superare iustitiam; (5) non propriis viribus, sed humilitatis conjunctæ; illam vero devictam non fragilitatem iustitiæ, sed mole & tumore superbiæ: nam sicut humilitas per sui eminentiam peccati pondus superat, & saliens attingit Deum; sic superbia ob sui molem de facili iustitiam deprimat. Si ergo plura facta strenue geras, putas autem te posse præsumere, tota caruisti oratione; si vero mille feras in conscientia falces reatum, & hoc solum de te credas quod est infimus omnium, multam obtinebis ante Deum fiduciam. Et ideo suæ sententiæ causam assignans subdit: *Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur.* Humilitatis nomen multiplex est. Est enim quædam virtus humilitas, juxta illud *Psal. 50. „Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies.“* Est & humilitas ab æruminis, juxta illud *Psal. 37. „Humiliavit in terra vitam meam.“* Est & humilitas à peccatis, & superbia, & instabilitate divitiarum; quid enim humilior his qui se submitunt in divitiis, & potentatu, & hæc reputant magna? *Basiliius, (b)* Similiter etiam & exaltari laudabiliter contingit, quando scilicet non humilia cogitas, sed mens tua est per

mag-

scitum: quælibet autem quies quolibet est. facilius opere. *Theophylactus* (super *Honora patrem & matrem*). Sed quia in parentes committere quamquam magnum sit crimen, raro tamen accidit, post omnia ponit: *Honora patrem tuum, & matrem*. *Ambrosius* (Lib. 8. in Luc. tit. de honorand. parentib.) Est autem honor non solum honorificentie, sed etiam largitatis. Honor enim est deferre pro meritis. Pasce patrem tuum, pasce matrem: & si paveris, adhuc non reddidisti dolores, & cruciatus quos pro te mater passa est. Illi debes quod habes, (1) huic debes quod es. Quantum iudicium, si pascat Ecclesia quos tu pascere nolis? Sed dices: Quod eram parentibus collaturus, Ecclesie mallem conferre. Non querit Deus donum de fame parentum; sed ut pasceas Scriptura dicit parentes, ita propter Deum relinquendos, si impediant devota mentis affectum.

Sequitur: *Qui ait: Hæc omnia custodi ad iuventutem meam*. *Hieronymus* (Matth. 19. super illud). *Omnia hæc custodi.* Mentitur adolescentens. Si enim quod positum est in mandatis. Matth. 19. Diliges proximum tuum, sicut te ipsum, opere compleset, quomodo postea audiens. ibid. Vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, tristis abscessit? *Beda* (cap. 74. in Lucam.) Vel non est parandum esse mentitus, sed simpliciter ut vixerit, scilicet exterius, esse confessus: alioquin nequaquam Marcus diceret cap. 12. quod Jesus intuius eum dilexit eum. *Titus*. (2) Ostendit autem consequenter Dominus quod si aliquis vetus testamentum peregerit, perfectus non est, sed deest ei sequi Christum; unde subditur: *Quo audito. Jesus ait ei: Adhuc unum tibi deest: omnia quæcumque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo; quasi dicat: Queris quomodo sit possidenda vita æterna: sparge facultates pauperibus, & obtinebis illam. Parva sunt quæ impendis, magna quæ recipis.* *Athanasius*. (b) Non enim mundum desipientes puerum grandia quidem abdicasse, quia tota terra est in comparatione cæli brevissima; quapropter si toti terræ dominaremur, ei abrenuntiantes, nihil dignum esset in comparatione regni cælorum. *Beda* (cap. 74. in Lu-

(1) *Al. cui debes.* (2) *Al. miseremur.* (3) *Al. quomodo erogare cuncta pauperibus perfectionis esse videtur: item mox ex dilectione pro absque dilectione.* (4) *Melius Nicolai partiendo quæ possidet ad acquiendam &c.*

EX EDIT. P. NICOL. (a) Vel *Cyrillus* potius in Catena Græc. PP. ut *Corderius* notat: an & *Titus* Bostrensis in *Matthæum* tale aliquid habeat explorare non licet; sed non habet in *Lucam* Tom. 2. Biblioth. Græc. PP. ubi se ad *Matthæum* remittit. (b) In Catena Græc. PP. ut ex *Apoloogia* de fuga sua. (c) In 1. ad *Corinth.* hom. 22. (d) In *Regulis* fufius disputatis ad interrogat. 9. (e) *Hom.* 32. in *Epist.* 1. ad *Corinth.* (f) In Catena Græc. PP. (g) *Hom.* de elemosyna, sive in ditescens.

cam.) Quicumque ergo perfectus esse voluerit, oportet vendere quæ habet, non ex parte, sicut *Ananias* fecit, & *Saphira*, sed totum. *Theophylactus* (super *Vende omnia quæ habes*). Unde dicens, *Omnia quæ habes*, summam paupertatem suadet: si quid enim resisterit, illis servus est. *Basilius* (in quæst. in comp. explic. quæst. 92.) Non tamen docet facultates vendere, eo quod naturaliter sint prævæ; alioquin creaturæ Dei non essent: unde eas non tamquam malas abicere, sed dispensare monuit: & condemnatur aliquis, non quia eas possidet, sed quia eis abusus est: quo fit ut facultatum secundum mandata Dei dispensatio & crimina delectat, & regnum conferat: unde subdit: *Et da pauperibus.* *Chrysostomus*. (c) Poterat quidem Deus alere pauperes & sine hoc quod nos (2) miseremur eorum; sed vult dantes dilectione astringi accipientibus. *Basilius*. (d) (in hom. præsent. loci.) Dicente autem Domino, *Da pauperibus*, puto non expedire cuiquam negligenter gerere, sed omnia diligenter disponere, præcipue per seipsum, si ex parte se habeat; sin autem, per eos de quibus constat quod fideliter, & prudenter disponant: maledictus enim qui negligenter perficit opera Domini: *Hierem.* 48. *Chrysostomus*. (2) Sed illud queritur (3) quomodo Christus erogare cuncta pauperibus perfectionis esse fateatur; *Paulus* autem absque dilectione hoc asserit esse imperfectum. Sed valde consonat quod subjunxit: *Et veni, sequere me*: quod ostendit ex dilectione esse. In hoc enim cognoscunt omnes quod mei essis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem: *Joan.* 15. *Theophylactus*. Cum paupertate enim ceteras quoque virtutes hominem habere oportet: ob hoc ait: *Et veni, sequere me*; id est, in ceteris esto meus discipulus, iugiter me sequaris. *Cyrillus*. (f) Princeps autem ille vini recentis, capax non fuit, vetus uter existens; sed tristitia ruptus est: unde sequitur: *His ille auditis, contristatus est, quia dives erat valde.* *Basilius*. (g) Mercator non trahitur in nundinis (4) pacificando quæ possidet, acquirendo sibi opportuna; tu vero traharis pulverem dans, ut acquiras vitam beatam.

(c) *Theophylactus* (super *His auditis contris-*

tatus est.) Quoniam dives, audita opum abiectione, tristatus fuit, Dominus admiranter locutus est; dicit enim: *Videns autem Jesus illum tristem factum, dixit: Quam difficile qui pecunias habent in regnum Dei intrabunt!* Non dicit, impossibile est eos intrare, sed difficile: possunt enim per divitias adipisci superna, sed difficile est: quia viscosiores sunt visco divitiarum, & vix evellitur animus occupatus ab eis; sed subsequenter ut impossibile hoc indicat, cum dicit: *Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei.* (1) Nam sive per camelum animal intelligas, sive funem nauticum crassum; quocumque modo impossibile est quod foramen acus totum capiat camelum. Si igitur facilius est camelum per foramen acus transire quam divitem salvari, & hoc quod facilius est, impossibile ergo est salvari divitem. Quid igitur dicendum? Equidem quod vere sic habet, divitem salvari non posse. Neque mihi dicens, quod salvatus sit dives quispiam, qui sua dederit: non enim dives salvatus est, sed quia pauper factus; vel dispensator existens servatus est, non dives. Aliud est enim dispensator, aliud dives: dives est qui sibi divitias reservat, dispensator vero cui divitiæ propter alios conceditæ sunt. *Chrysostomus*. (a) (hom. 18. in Joan.) *Abraham* quidem possidebat opes pauperibus: & qui iuste eas possident, quasi suscipientes à Deo dispensant in divinis mandatis; qui vero contra Deum acquisierunt, & in expendendo faciunt illud idem, meretricibus, & parasitis dantes, vel humi abscondentes, egenis vero nihil impendentes. (b) Non ergo prohibet ditari, sed opibus famulari: vult ut necessariis utamur eis, non ut custodiamus: nam famuli est custodire, sed domini dispensare. Si conservari eas vellet, non tradidisset eas hominibus, sed sineret in terra jacere. *Theophylactus* (super *Quam difficile qui divitias habent &c.*) Porro attendas illud quod divitem quidem impossibile dicit salvari, possidentem vero divitias difficile; quasi dicat: Dives, qui captus est à divitiis, & famulatur eis, non salvabitur; habens vero illas, scilicet qui eis dominatur, vix salvabitur causa humane fragilitatis. Conatur enim nos diabolus supplantare quoadusque poss-

(1) *Quatuor supra recensita editiones sic habent.* Nomen quod in Græco ponitur, æquivocum est ad animal quod camelus dicitur, & ad rudentem (*Nicolai addit sive nauticum funem*). Quocumque ergo modo intelligas, impossibile est. Quid igitur dicendum est? Primo quidem, quod revera ita se habet. Aliud enim est dives, aliud oconomus: (*Nicolai apponit vel dispensator*) nam dives est qui sibi reservat divitias: (*idem omittit divitias*) oconomus vero, sive dispensator, qui ad opus aliorum has tenet: idem qui ad utilitatem sibi commissa tenet. (2) *Al.* Per actum autem punctio significat.

EX EDIT. P. NICOL. (a) *Hom.* 24. in 1. ad *Corinth.* (b) *Hom.* 18. in *Joan.* Tota hæc appendix prius uno tenore nectebatur; ac velut ex uno loco notabatur. (c) *Hom.* 81. in *Matth.*

sidemus divitias, & difficile est aufugere decipulas ejus; ideoque bonum est paupertas, & quasi tentatione carens. *Chrysostomus*. (c) Nulla enim est divitiarum commoditas, anima patienter penuriam; nec lætio paupertatis, anima divitiis affluente. Si autem ditescens iudicium est nullius egeri, & pauperis indigere; palam est quod magis esse pauperem facit magis ditescere: facilius est enim quod quis in paupertate, quam in divitiis opes contemnat; neque enim talis est ambitus ut per magis habere sedetur; sed per hoc consuevit magis accendi, sicut ignis quando majorem suscipit escam. Quæ autem mala videntur esse inopia, communia sunt; quæ vero divitiarum, propria sunt eorum. *Augustinus* de *Quæst. Evang.* (Lib. 2. q. 47.) Divitem ergo hic appellat cupidum regum temporalium, & de talibus superbientem. His divitibus contrarii sunt pauperes spiritu, quorum est regnum cælorum. Mystice autem facilius est Christum pati pro dilectoribus sæculi, quam dilectores sæculi ad Christum posse converti. Cameli enim nomine se intelligi voluit, quia sponte humilitatis infirmitatis nostræ onera sustulit. (2) Per acum autem punctio significat, per punctiones dolens in passione susceptos; foramen autem acus dicit angustiam passionis. *Chrysostomus* (hom. 64. in *Matth.*) Hic autem sermo quasi gravis transcendebat discipulorum virtutem: unde sequitur: *Et dixerunt qui hæc audiebant: Et quis potest labris ferri?* Hoc dixerunt discipuli, non de se, sed de toto mundo timentes. *Augustinus* de *Quæst. Evang.* (Lib. 2. quæst. 47.) Cum autem incomparabiliter major sit turba pauperum, quæ divitiis perditis, potest salvari, intellexerunt, omnes qui divitias amant, etiam si adipisci nequeant, in divitum numero deputari. Sequitur: *Ait illis: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum:* quod non ita intelligendum est, quasi dives cum cupiditate, & superbia in regnum Dei sit intraturus; sed possibile est Deo ut à cupiditate, & superbia ad caritatem, & humilitatem convertatur. *Theophylactus* (super *Possibilia sunt apud Deum*). Apud homines ergo, quorum serpit intentio ad terrena, impossibile est salus; ut dictum est; apud Deum

ve-

vero possibilis est. Cum enim homo consiliarium habet Deum, & justificationes, & doctrinas paupertatis imberberit, necnon ejus auxilium invocet, hoc fiet possibile. *Cyrrillus. (a)* Congruè autem dives cum multa contempserit, recompensationem expectabit; qui vero parva possidens ea abdicavit, quid ei sperandum esset, querere decebat: unde sequitur: *Ait autem Petrus: Ecce dimisi omnia. Matthæus cap. 19. addit. „ Quid ergo erit nobis? „ Beda. (b)* (super *Ecce nos reliquimus omnia.*) Quasi dicat: Rescimus quod jussisti: quid igitur dabis nobis præmii? Et quia non sufficit dimittere omnia, jungit quod perfectum est, dicens: *Et secuti sumus te. Cyrrillus. (c)* Illud autem necesse est dicere, quod paucis abrenuntiantes, quantum spectat ad propositum, & obedientiam, paucè cum opulenti penduntur, paribus utentes affectibus, dum rerum quas possident abjectionem ultro inferunt: unde sequitur: *Amen dico vobis: nemo est qui reliquerit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxores, aut filios, aut agros propter regnum Dei, & non recipiat multo plura in hoc tempore, & in sæculo futuro vitam æternam.* Elevat ad acceptissimam spem omnes audientes, jurjurando promittens, dum apponit sermoni *amen.* Doctrina enim divina mundum vocante ad fidem Christi, forsitan aliqui respicientes parentes infideles, noluerunt eos turbare veniendo ad fidem; & similis est ratio aliorum germanorum. Deserunt autem quidam patrem, & matrem, & totius parentelæ amorem despiciunt propter amorem Christi. *Beda (cap. 74. in Lucam.)* Sensus igitur iste est. Qui propter regnum Dei inquirendum omnes affectus contempserit, omnes sæculi divitias, delicias, risusque calcaverit, multo plura in præfenti recipiet. Cujus sententiæ occasione, quidam Judaicam mille annorum fabulam post resurrectionem justorum ædificant, quando omnia quæ propter Deum dimittimus, multiplici nobis sint fenore reddenda, & insuper vita æterna donanda: nec vident in experti quod si in ceteris digna sit repositio, in uxoribus tamen, juxta alios Evangelistas centenis, appareat turpitudine; præsertim cum Dominus in resurrectione non esse nubendum testetur; & juxta Marcum, ea quæ dimissa fuerint, in hoc tempore cum persecutionibus accipienda confirmet, (1) quas in illis mille annis abesse dogmatizant. *Cyrrillus. (d)* Hoc ergo dicimus, quod omnis

(1) *Al.* quasi in illis. (2) *Al.* donum. (3) *Supplet optime P. Nicolai* cum dimiserit matrem. (4) *Al. Theophylactus. (5) Al.* Ob hoc autem prædicabat discipulis, ut excitati per operationem, &c.

EX EDIT. P. NICOL. (a) In Catena Græc. PP. (b) Ex Hieronymo mutuatus, qui hæc eadem in Matth. 19. habet. (c) Ubi supra. (d) In Catena Græc. PP. (e) Ubi supra. (f) Pelusio Lib. 2. epist. 212.

temporalibus, & carnalibus, multo majora sibi aliquis vendicabit: quoniam & Apostoli, cum pauca dimiserint, obtinuerunt multiplicia dona charismatum, & celebres reputati sunt ibique. Erimus ergo similes illis: si (2) domum quis dimittat, recipiet mansiones supernas; si patrem, & matrem habeat cælestem; si a germanis recesserit, in fratrem habet recipiet Christus; cum dimiserit conjugem, inveniet divinam sapientiam, à qua procreabitur spiritalis fructus; (3) inveniet Hierusalem cælestem, à qua est mater nostra; à fratribus etiam, & a sororibus sui propositi glutino spiritali colligatis, multo in hac vita gratiosorem recipiet caritatem: *Gregorius (4)* (hom. 20. in Evang.) Prævidens Salvator ex passione sua, discipulorum animos turbandos, eis longe ante & passionis suæ penam, & resurrectionis suæ gloriam prædicit: unde dicitur: *Assumpsit autem Jesus duodecim, & ait illis: Ecce ascendimus Hierosolimam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de Filio hominis. Beda. (cap. 72. in Lucam.)* Prævidens enim quosdam hæreticos futuros, qui Christum dicerent legi, Prophetis que docuisse contraria, ostendit quod per Prophetarum præfagia suæ passionis, & posterioris gloriæ sit celebrata perfectio. *Chrysofomus (hom. 66. in Matth.)* Scorum autem de passione cum discipulis confert, non epim oportebat hunc sermonem pluribus divulgari, ne turbarentur. (5) Hoc autem prædicabat discipulis, ut exercitati per expectationem facilius sustinerent. *Cyrrillus.* Et ut sciant quoniam passionem prænovit, & spontaneus ad eam accessit; ne dicerent: Qualiter in manus hostium incidit qui nos promittebat salvare? Unde seriatur ordinem passionis enarrat subdens: *Tradetur enim Gentibus, & illudatur, & flagellabitur, & conspuetur. Chrysofomus. (e)* Hoc Elaias prædixerat dicens cap. 50. „ Obruli scapulas meas ad verbera, genas meas ad alapas, & faciem meam non diveri à sputorum dedecore. „ Sed & crucis patibulum prædixit Propheta cum ait cap. 55. „ Tradidit in mortem animam suam, & eam sceleratis reputatus est. „ Unde & hic subditur: *Et postquam flagellaverint occident eum.* Sed & resurrectionem ejus David prædixit dicens Psalm. 15. „ Non derelinques animam meam in inferno. „ Unde hic subditur: *Et tertia die resurget. Isidorus. (f)* Admiror autem

dementiam quærentium cur Christus ante triduum resurrexit: si enim resurgeret tardius quam prædixerat, impotentia esset; celerius vero est summæ virtutis indicium. Si quem enim cum sponderit suo creditori post triduum perolvere debuit, eadem die satisfaciendum viderimus; non fallacem, sed potius ut veridicum eum miramur. Dicam etiam quod non dixit se post tres dies resurrecturum, sed die tertia. Habes parasceven, habes sabbatum usque ad solis occasum; & post sabbatum resurrexit. *Cyrrillus. (a)* Discipuli autem nondum noverant (1) exquirite quod Propheta prædixerant; sed postquam resurrexit, aperuit eis sensum, ut intelligerent Scripturas: unde sequitur: *Et ipsi nihil horum intellexerunt. Beda (cap. 75.)* Quia enim discipuli, ejus vitam maxime desiderabant, ejus mortem audire non poterant: & quoniam non solum hominem innocentem, sed & Deum verum sciebant, hunc nullatenus mori posse putabant: & quia parabolas eum sæpe loquentem audire consueverant, quoties aliquid de sua passione dicebat, ad aliud allegorice referendum esse credebant: unde sequitur: *Erat autem verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur.* Judæi vero, quia in ejus necem conspiraverant, quod de passione sua loqueretur dicens in Joanne cap. 3. „ Oportet exaltari Filium hominis, „ intelligebant: unde dixerunt ibid. 12. „ Nos autem, divinus ex lege, quia Christus manet in æternum; & quomodo tu dicis: Oportet exaltari Filium hominis? „

(g) *Gregorius* in homil. (21. in Evang.) Quia carnales adhuc discipuli non valebant capere verba mysterii, venit ad miraculum: ante eorum oculos cæcus lumen recipit, ut eos ad fidem cælestia facta solidarent: unde (2) dicitur: *Factum est autem, cum appropinquaret Hierico, cæcus quidam sedebat secus viam mendicans. Theophylactus (hoc loco.)* Et ne cessus Domini esset inutilis, in via fecit cæci miraculum, hoc documentum discipulis suis dans, ut in omnibus simus proficui, & nihil sit in nobis otiosum. *Augustinus* de Quæst. Evang. (Lib. 2. quæst. 48.) Possemus de appropinquandis Hierico sic intelligere ut jam inde egressi, prope tamen adhuc essent ad eam civitatem: quod quidem minus usitare dicitur; sed tamen videri posset hoc dictum, quoniam Matthæus, egredientibus eis ab Hierico dicit illuminatos duos cæcos, qui juxta viam sedebant. De numero quidem nulla esset quæstio, si alter Evan-

gellitarum de uno factisset; unius reminiscens: nam & Marcus unum commemorat, cum & egredientibus eis ab Hierico dicit illuminatum; cujus & nomen dixit, & patrem, ut intelligamus eum fuisse potissimum, alterum ignotum, ut merito ille notus etiam solus decenter commemoraretur. Sed quoniam quæ sequuntur in Evangelio secundum Lucam, aptissime ostendunt illud quod ipse narrat, adhuc venientibus ipsis Hierico factum esse, nihil aliud restat intelligere, nisi bis esse factum hoc miraculum; semel in uno cæco, cum adhuc veniret in illam civitatem, iterum in duobus, cum inde egredieretur: ut illud unum Lucas, alterum Matthæus (3) enarrat. *Cyrrillus. (b)* Multus autem erat populus circa Christum, & cæcus eum quidem non noverat, sentiebat autem effectum, & rapiebat per affectum quod non haussit aspectus: unde subditur: *Et cum audiret turbam præter eum, interrogabat quid hoc esset.* Et oculati quidem secundum opinionem loquebantur: sequitur (4) enim: *Dixerunt autem ei, quod Jesus Nazarenus transiret.* Cæcus vero vera clamabat: alia docetur, & alia prædicat: nam sequitur: *Et clamavit dicens: Jesu fili David, miserere mei.* Quis te docuit hæc, o homo? Num perlegisti libros privatus luminibus? Unde igitur nostrum luminare mundi? Vere Dominus illuminat cæcos. *Cyrrillus.* In judaismo autem nutritus non ignoravit quod de progenie David Deus secundum carnem nasceretur; & ideo ei ut Deo loquitur, dicens, *Miserere mei.* Hunc imitentur qui in duo dividunt Christum: hic enim Christum tantquam Deum (5) adit, & filium David eum nominat. Mirentur autem instantiam confessionis ejus: quidam enim eum consentientem fidem compecebant. Sequitur: *Et qui præbant increpabant eum ut taceret.* Sed per inhibitiones hujusmodi non impediatur ejus audacia. Noverit enim fides omnibus repugnat, (6) & in omnia triumphare: utile enim est pro cultu divino pudorem deponere: nam si causa peccati sunt impudentes nonnulli, pro animæ salute non decet bonam inducere impudentiam? Unde sequitur: *Ipse vero multo magis clamabat: Fili David, miserere mei.* Sicut autem Christum vox invocantis in fide, & invocantes in fide respicit; & ideo merito vocat cæcum, & accedere jussit: unde sequitur: *Stans autem Jesus jussit illum adduci ad se, ut scilicet qui prius fide eum teigerat, appropinquaret & corpore. Appropinquantem cæcum Dominus interrogat: nam sequitur: Et cum appropinquaret interro-*

X 3

ga-

(1) *Al.* acquirete. (2) *Al.* sequitur. (3) *Al.* enarrat. (4) *Al.* dicit enim. (5) *Al.* audit. *Nicolajus* habet ait. (6) *Al.* & omnia.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Ut supra. (b) In Catena Græc. PP.

gavit illum, dicens: Quid tibi vis faciam? Dispenſative interrogat, non quaſi ignorans, ſed ut ſcirent aſtantes quod non petebat pecuniam, ſed divinam efficaciam, ut à Deo: unde ſequitur: *At ille dixit: Domine, ut videam. Chryſoſtomus.* (a) Vel quia calumniatores veritatis Judæi poſſent dicere, ut in cæco nato. Non eſt hic, ſed ſimilis ejus; voluit ut cæcus prius oſtenderet defectum naturæ, & tunc cognoscat gratiæ majeſtatem. At ubi petitionis modum cæcus explicuit, tunc (1) cum ſumma majeſtate præcepit ei ut videret: unde ſequitur: *Et dixit illi Jeſus, Reſpice: quod redundabat in crimen perſidiæ Judæorum: quis enim Prophetarum talia dixit? Aſpice tamen quid aſſumat medicus ab eo cui collata eſt ſanitas: ſequitur enim: Fides tua te ſalvum fecit. Pro fide enim venduntur beneficia; diſſunditur enim gratia quam ſuſcepit fides. Et ſicut ab aliquo fonte hi quidem parvis vaſis modicum aquæ hauriunt, hi vero majoribus multum, fonte non diſtinguente menſura; & ſecundum capacitatem intentionis haurit gratia. Vertitur autem vox Chriſti in lucem languentis, erat enim Verbum veræ lucis: unde ſequitur: *Et conſeſtim vidit. At cæcus & ante beneficium fidem oſtendit ſervidam, & poſt beneficium benevolentiam obſervavit: ſequitur (2) enim: Et ſequatur illum, magnificans Deum. Cyrillus.* Ex quo patet quod à duplici cæcitate liberabatur, corporali ſcilicet, & intellectuali: neque enim glorificaffet ut Deum niſi vere vidiffet; ſed & aliis factus eſt occaſio gloriſicandi Deum: ſequitur (3) enim: *Et omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo. Beda* (cap. 76. in Lucam.) Non ſolum pro impetrato manere lucis, ſed & merito fidei impetrantis. *Chryſoſtomus.* (b) Hic autem neceſſe eſt quærere cur Chriſtus dæmoniaco quidem curatum ſequi volentem prohibet, cæcum autem illuminatum ſequentem non prohibet? Sed neutrum irrationale puto: illum enim mitit præconem, ut ex ſua conſiſtencia benefactorem prædicet: erat enim excellens miraculum, videre furioſum ſanæ mentis effectum: cæcum vero permittit ſequi, quando Hieroſolymam aſcendebat per crucem perſecturus altum myſterium, ut recentem habentes miraculi mentionem, non exiſtimarent eum infirmitate potius quam miſericordia pati. *Ambroſius* (Lib. 8. in Lucam cap. de illuminatione cæci.) In hoc autem (4) cæco typus populi gentilis eſt, qui ſacramento do-*

(1) Al. omittitur cum. (2) Al. deſideratur enim. (3) Al. & hic omittitur enim. (4) Al. deſi cæco.

minus Judæis ſolis lumen Evangelii jufferat ſurgens, atque deſcendens, & Judæis, & Gen- prædicari, quos ſignificavit ille unus cæcus tibus; quos duos populos poſſibile videtur quem Lucas commemorat: à morte autem re- duo cæci commemorati à Marthæo.

CAPUT XIX.

(a) **E**T ingreſſus perambulabat Hierico: & ecce vir nomine Zachæus: & hic princeps erat publicanorum, & ipſe dives: & quærebat videre Jeſum quis eſſet, & non poterat præ turba, quia ſtatura puſillus erat: & præcurrens, aſcendit in arborem Sicomorum, ut videret eum, quia inde erat tranſiturus: & cum veniſſet ad locum, ſuſpiciens Jeſus vidit illum, & dixit ad eum: Zachæe, feſtinans deſcende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Et feſtinans deſcendit, & excepit illum gaudens. Et cum viderent omnes, murmurabant, dicentes, quod ad hominem peccatorem divertiffet. Stans autem Zachæus, dixit ad Jeſum: Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus, & ſi quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum. Ait Jeſus ad eum: Quia hodie ſalus domui huic facta eſt, eo quod & ipſe filius ſit Abrahæ: venit enim Filius hominis quærere, & ſalvum facere quod perierat.

(b) Hæc illis audientibus, adjiciens dixit parabolam, eo quod eſſet prope Hieruſalem, & quia exiſtimarent quod conſeſtim regnum Dei manifeſtaretur. Dixit ergo: Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere ſibi regnum, & reverti. Vocatis autem decem ſervis ſuis, dedit eis decem mnas, & ait ad illos: Negotiamini dum venio. Cives autem ejus oderant eum, & miſerunt legationem poſt illum, dicentes: Nolumus hunc regnare ſuper nos. Et factum eſt ut rediret accepto regno: & juſſit vocari ſervos quibus dedit pecuniam, ut ſciret quantum quiſque negotiatuſ eſſet. Venit autem primus dicens: Domine, mna tua decem mnas acquiſivit. Et ait illi: Euge bone ſerve: quia in modico fuiſti fidelis, eris poteſtatem habens ſupra decem civitates. Et alter venit dicens: Domine mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait: Et tu eſto ſuper quinque civitates. Et tertius venit dicens: Domine, ecce mna tua quam habui, reſpoſitam in ſudario: timui enim te, quia homo auſterus es: tollis quod non poſuiſti, & metis quod non ſeminaviſti. Dixit ei: De ore tuo te judico ſerve nequam. Sciẽbas enim quod ego homo auſterus ſum tollens quod non poſui, & metens quod non ſeminavi; & quare non dediſti pecuniam meam ad menſam, ut ego veniens cum uſuris utique exegiſſem illam. Et aſtantibus dixit: Auferite ab illo mnam, & date illi qui decem mnas habet. Et dixerunt ei: Domine habet decem mnas. Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur, & abundabit; ab eo autem qui non habet, & quod habet auferetur ab eo. Verumtamen inimicos meos, illos qui noluerunt me regnare ſuper ſe, adducite huc, & interficite ante me.

(c) Et hiſ diſtis, præcedebat aſcendens Hieroſolymam. Et factum eſt, cum appropinquaffet ad Bethphage, & Bethaniam, ad montem qui vocatur Oliveti, miſit duos diſcipulos ſuos, dicens: Ire in caſtellum quod contra vos eſt: in quod introeuntes, invenietis pullum aſinæ alligatum, cui nemo umquam hominum ſedit: ſolvite illum, & adducite. Et ſi quis vos interrogaverit, Quare ſolvitis? ſic dicetis ei: Quia Dominus operam ejus deſiderat. Abierunt autem qui miſi erant, & invenerunt, ſicut dixit illis, ſtantes pullum. Solventibus autem illis pullum, dixerunt domini ejus ad illos: Quid ſolvitis pullum? At illi dixerunt: Quia Dominus eum neceſſarium habet. Et duxerunt illum ad Jeſum. Et jacientes veſtimenta ſua ſupra pullum, impoſuerunt Jeſum. Exeunte autem illo ſubſternebant veſtimenta ſua in via.

(d) Et cum appropinquaret jam ad deſcenſum montis Oliveti, cœperunt omnes turbæ deſcendentium diſcipulorum gaudentes laudare Deum voce magna ſuper omnibus quas viderant virtutibus, dicentes: Benedictus qui venit Rex in nomine Domini, pax in celo, & gloria in excelsis. Et quidam phariſæorum de turbis dixerunt ad illum: Magiſter, increpa diſcipulos tuos. Quibus ipſe ait: Dico vobis, quia ſi hi tacuerint, lapides clamabunt.

(e) Et ut appropinquavit, videns civitatem, ſlevit ſuper illam, dicens: Quia ſi cognoviſſes & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi; nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis: quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te, & coangulaſtabunt te undique & ad terram proſternent te, & filios tuos